
Уладзімір Някляеў

...ня варта замінаць
натуральнаму руху падзеяў...

Фанцік

Апавяданьне

«Хочаш, магазін купім?..» — спытаў на ўвесь магазін Клім, і Тамара хутка, спалохана адказала: «Не!» — «Тады і рабіць тут няма чаго!» — узяў ён яе за руку і ўрачыста, як зноў да шлюбу, вывеў з-за прылаўка.

— Бывайце, курвы! Каралева Тамара пакідае вас! — крыкнуў Клім яе магазінным сяброўкам, пад зайздроснымі позіркамі якіх абняў Тамару і закружыў, штурхаючы разгубленых пакупнікоў. — Мы разбагацелі, Томка! Раз-ба-га-це-лі!..

— Тамара царыцай была, а не каралевай, — сказаў Сасо, гаспадар магазіна, які быў грузінам, і на ўтрыманьні якога Тамара жыла два апошнія гады, пакуль Клім, яе муж, матляўся невядома дзе. Тамара ўжо думаць забылася, што ён да яе вернецца.

— Пры бабках яно ўсё адно, царыца ці каралева! — садануў грузіну Сасо каленам пад яйцы Клім, які ўсё ж

вярнуўся, і нехта, мусібыць, пасьпеў распавесці яму нейкія эпізоды тутэйшага жыцця...

Сасо скурчыўся і доўга, бездапаможна лаяўся, праклінаючы дзень, калі надумаў сюды прыехаць. Лепей жыў бы сабе ў Грузіі пад мандарынамі.

Тут жа, у магазіне, дзе з малодшага прадаўца (як было напісана ў яе на бэйджыку: *ТАМАРА, малодшы прадавец*) яна ператварылася ў багатую кліентку, было куплена і апранута ўсё новае, і яны паехалі вячэраць у «Іспанскі куток», самы дарагі па тым часе рэстаран Менску. Швейцар на ўваходзе, невядома як угадаўшы ў Кліме багацея, спытаў: «Вам кватэра ў цэнтры патрэбная?..» — і Клім засьмяяўся: «Чакай, купім, дай пагуляць...»

— За ўдачу!.. За цябе!.. За нас!.. — загадаўшы ці ня ўсё, што было ў меню, тост за тостам падымаў Клім, узбуджаны, вясёлы, а калі яна цікавілася: «Клім, дзе ты быў і скуль грошы?..» — сьціснуў яе рукі ў сваіх: «Бізнэс. І больш ніколі пра гэта не пытайся».

Нагуляўшыся, яны паехалі глядзець кватэру. Швейцар запрасіў ажно *тысячу* камісійных, калі кватэра спадабаецца, і атрымаў іх: Тамара ўпершыню ўбачыла, як адзін чалавек лёгка дае другому гэтакія грошы: тысячу даляраў. Гаспадар кватэры, рухавенькі дзядок, назваў цану — болей за сто тысячаў. Тамара зьнямела, а Клім нават зьбіваць кошт ня стаў: пяціпакаёвая кватэра з неабсяжнай прыхожай і асобнай кухняй-сталовай выглядала палацам. «Багатым і чорт дзіця калыша!..» — ледзь не пад столь падкінуў Клім анямелую Тамару, і яна запамніла тое імгненьне, у якое заплюшчыла вочы і падумала: «Пачалося шчасьце!..»

Дом, у які праз тры месяцы, адрамантаваўшы кватэру, яны пераехалі, па старой памяці называлі акадэмічным, бо ў ім жылі ўсялякія прафесары, дактары ды кандыдаты навук. Браніраваныя, з трыма замкамі, дзьверы, пастаўленья Клімам, выглядалі на іх лесьвічнай пляцоўцы, як і ва ўсім пад'ездзе, выпадковымі, чужымі сярод дзвярэй, абабітых пашарпаным, а то і падзёртым, з касмыкамі ваціну ў дзірках, дэрмацінам. Але даволі хутка жалезных, браніраваных дзвярэй стала ў доме болец і болец, а дэрмацінавых менець і менець: гаспадары мяняліся. Прафесарам, дактарам з кандыдатамі вялікія кватэры ў новыя часы былі ўжо не па кішэні, яны іх прадавалі і куплялі меншыя, каб на рэшту жыць.

Чатырохпавярховы дом быў вуглавым, іх кватэра — на трэцім паверсе кутняга пад'езду: вокны выходзілі на дзьве вуліцы. Гэткія ж кватэры на другім і чацьвёртым паверхах, пад імі і над імі, купілі, паставілі браніраваныя дзьверы спачатку Лёля з Валодзікам, а потым Аня і Алізар. Кампанейскі, аднекуль з Сярэдняй Азіі, Алізар запрасіў браніраваных суседзяў на ўваходзіны, дзе ўсе пазнаёміліся і сталі сябраваць сем'ямі.

Пад кватэрай Лёлі з Валодзікам былі магазін і падвал, якія Валодзік выкупіў, зрабіўшы кватэру на двух узроўнях, з саунай і басейнам у падвале. Алізара, які выкупіў дах, Аня змусіла зрабіць, апроч другога паверху на даху, яшчэ і салярый над ім. Пакуль мужчыны дзень і ноч прападалі недзе, займаючыся чымсьці такім, што называлі бізнэсам, дамы адпачывалі. Пакупаўшыся ў Лёлі, яны падымаліся да Ані і загаралі.

Перад тым, як стаць багатымі, яны ўсе былі беднымі — і пра гэта ўспаміналі. Лёля расказвала, як з голаду дайшла да дыстрафіі, затое потым стала манекеншчыцай, а Аня прызнавалася, што, каб туфлі ці сукенку купіць, з дзвянтага класу хадзіла ў парк Чэлюскінцаў мінеціць — па руб-

лю, па два, а то і па трайку за мінет. Пасьля школы адзін лётчык, які толькі і мог, што мінеціцца, дапамог ёй сыцюардэсай стаць, а з самалёту ўжо, даўшы лётчыку адступнога, яе Алізар зняў — такі вась лёс... Тамара гэтых яркіх успамінаў ня мела: яна, пакуль Клім ня вывеў яе з-за прылаўка, была і была малодшым прадаўцом.

Так мінуў год, за ім другі, за другім трэці... Лёля неяк паспрабавала зноў у манекеншчыцы схадзіць, але вярнулася, бо распаўнела і для яе моды не знайшлося, а Ані, якая заікнулася пра палёты, Алізар морду набіў. Потым Тамара, якая нікуды не адлучалася, застала Кліма з Лёляй, якая старалася пахудзец. На сямейным ложку сяброўкі...

— Ты не крыўдуй на Лёлю, — сказала Аня, калі яны ў салярыі загаралі, а Тамара яшчэ і перажывала. — Твой Клім і мяне трахнуў, мінетам не абыйшлося. Алізару толькі не кажы, заб'е азіят гэты...

Лёля з Аняй, пазагараўшы, засьпяшаліся ў буцік, куды абновы прывезлі, а Тамара ў буцік не хацела, бо ня ведала, што ёй рабіць. Спусьцілася да сябе на трэці паверх, зайшла ў кватэру, стала хадзіць з пакою ў пакой. З аднаго ў другі, з другога ў трэці, з трэцяга ў чацьвёрты, з чацьвёртага ў пяты... Згатавала каву на кухні, знайшла ў сваёй схованцы за сервантам заначаную цыгарэту. Толькі закурыла — па нейкія дакументы прыехаў Клім. Разьнерваваны, на Валодзіка з Алізарам злы, нават разьюшаны — нешта ў іх ня ладзілася... Адчуў дым, якога не трываў, схапіў кінуты ў сьметніцу бычок, змусіў Тамару зноў яго раскурыць — і затушыў цыгарэту ў яе далоні. Тамары здалося: наскрозь прапаліў.

Клім забраў дакументы і грывнуў, выходзячы, браніраванымі дзвярыма. Гук быў страшлівы, пагрозлівы — і рэха ягонае доўга блукала па кватэры... Пакуль Тамара не сабралася і не пайшла з дому.

Выйшла, якраз дождж прыпусьціў. Лужыны пухірыліся, значыць, задажджыла надоўга. Тамара паглядзела ўздоўж адной вуліцы, уздоўж другой: куды ісьці?.. Свайго кутка ў яе не было. Быў стары дом, амаль барак на ўскрайку, у якім яна, пакуль расла і вучылася, разам са старэйшай сястрой жыла. Пасьля жыла ў Кліма. Потым у грузіна Сасо і ў Кліма зноў... У сястры цяпер сям'я — дык куды?.. Хацела ўжо назад вяртацца, мокра, але тут каля яе, з-за вугла выскачыўшы і пырскамі абдаўшы, машына спынілася, а ў машыне — Сасо. Выпадкова, ён не чакаў і не шукаў яе, у ягоным магазіне працавала пяць малодшых прадаўшчыц. Але ў Сасо ад удару Кліма ўсё яшчэ яйцы балелі. Маральна.

Клім знайшоў Тамару ў грузіна апоўначы. Голую ўзяў за валасы і пацягнуў дахаты. Дождж пад гэты час скончыўся.

Назаўтра, не дачакаўшыся Сасо з раніцы ў магазіне, малодшыя прадаўшчыцы знайшлі яго вечарам голага дома. Мёртвага, бяз яйцаў.

Тамара пасля шмат думала пра тое, як можа павярнуцца жыцьцё, лёс... Калі б Сасо не прыехаў у Менск, не купіў краму, дык і жыў бы ў Грузіі пад мандарынамі. З яйцамі, ня мёртвы... Думаць пра гэта было цікава, але, гледзячы на Кліма, страшна.

Так мінуў яшчэ год... У Лёлі дзіця нарадзілася, дзяўчынка, што не замінала: дзяўчынку нянька даглядала. Тамара даўно дзяцей хацела, ды нічога ў яе з Клімам не выходзіла. А з Лёляй у яго, падобна па дзяўчынцы было, выйшла. У Ані, дактары казалі, дзяцей наогул быць ня можа. Алізар праз тое не сумаваў: ягоныя трое падраслі недзе ў Сярэдняй Азіі.

Калі Лёля нарадзіла, па-ранейшаму яны, Аня з Лёляй і Тамара, плавалі ў басейне і загаралі ў салярыі. Потым Тамара спускалася да сябе і ня ведала, што рабіць. Пераходзіла з аднаго пакою ў другі, з другога ў трэці, з трэцяга ў чацьвёрты, з чацьвёртага ў пяты... Гатавала каву...

Аднойчы пазванілі ў дзьверы.

Да іх ніхто не прыходзіў, загадзя пра тое не папярэдзіўшы, і Клім наказаў: ніколі, нікому з незнаёмых дзьверы не адчыняць. Тамара зірнула ў дзвярное вочка: нейкая бабулька ў белым капялюшыку з сінімі валошкамі. Яна і бабульцы не адчыніла б, але ня ведала, што рабіць. Таму ня толькі адчыніла, а яшчэ і запрасіла прайсьці.

—Зваць мяне Тамара Сяргееўна, некалі я тут жыла, — прайшоўшы, сказала бабулька. — Хацела б разьвітацца з домам, мне заўтра ў дарогу. Назаўсёды адсюль, вы дазволіце?..

Яна нібыта прасіла дазволу на тое, каб Тамара адпусьціла яе назаўсёды ў дарогу. Гэта здзівіла, але больш уразіла іншае: звалі бабульку, якая некалі тут жыла, гэтаксама, як і Тамару, якая цяпер тут жыве. Хоць ніхто Тамару іменем па бацьку пакуль не называў. Будуць называць, калі бабулькай стане.

Тамара Сяргееўна прайшла ў адзін пакой, з яго ў другі, з другога ў трэці, з трэцяга ў чацьвёрты, з чацьвёртага ў пяты. У кожным пастаіць пры парожку — і далей...

— У мяне кава згатаваная, — сказала Тамара на кухні. — І зваць мяне Тамарай Сяргееўнай. Хоць ніхто пакуль так не заве. Будуць зваць...

Яна прымоўкла.

— Калі станеце бабулькай, — дагаварыла за яе Тамара Сяргееўна. — Я прысяду?.. Тут любімае месца. Пяць пакояў, а ўсё адно ўсе ў сталовай збіраліся. Летуценьнічалі, фантазіравалі, гаварылі і гаварылі... На дзіўныя тэмы, дарэчы. Калі расстайны прыйдзе час, дык каму і чаго будзе шкада? Ці каму і каго?..

Тамара наліла каву.

— Яшчэ пра тое, — пасмакавала каву, плаўным жэстам кубачак падняўшы, Тамара Сяргееўна, — ці варта супраціўляцца абставінам?.. Не палітычным, не, палітыку ў гэтым доме не любілі. Абставінам жыцьця, сьмерці... Муж казаў, што ня варта замінаць натуральнаму руху падзеяў.

— А якім ваш муж прафесарам быў, што такую кватэру купіў?

— Тады не прадавалі кватэры, давалі... А муж мой танцаваў у балете.

У Тамары маці і старэйшая сястра балерынамі былі, сястра нядаўна на пенсію пайшла, у іх рана ідуць на пенсію — і жыла на ўскрайку горада амаль што ў бараку.

— Балеруну — такую кватэру?..

— І муж мой казаў яшчэ, што шкада яму будзе адну мяне, — як не расчула пытаньня Тамара Сяргееўна. Толькі мяне... — І ўсьміхнулася, спахапіўшыся. — А кватэру не яму далі, гэта я была такім прафесарам.

Тамара не паверыла.

— Вы?.. І чым вы займаліся?

— Космасам.

Тамара ўгледзелася ў госьцю. Нібыта падобная на некага...

— Вы касманаўтка?

— У нейкім сэнсе... І неяк з космасу вяртаюся, а ён з балерынай...

Дваццаць дзвятага лютага, у высакосны год. Балерына кажа, што ў іх дзіця. Дзяўчынка. Я ў сумачку пашпарт — і пайшла.

Тамара зірнула на каляндар.

— Сёння дваццаць дзвятае...

— Так, — кінула Тамара Сяргеёўна. — Праз трыццаць шэсьць з паловай гадоў. Як праз нармальную тэмпературу.

Пра тэмпературу, як і пра космас, Тамара не зразумела... Хуценька падзяліла, у яе свая сістэма падліку была для больш рэальнага ўяўленьня лічбаў: гэта дзевяць разоў па чатыры. Ці чатыры разы па дзевяць — і яшчэ тры разы па два месяцы...

Даўно. Бездань часу.

— Вы хочаце сказаць...

— Іншым разам, перш чым сказаць, лепш памаўчаць і падумаць, — расшпіліла сумачку, дастаючы цыгарэты з запальнічкай, госьця. — Ня ўмею піць каву бяз дыму... — І пстрыкнула запальнічкай. — З вашага дазволу?..

— Ой, попельніцы няма і мяне заб'юць!.. — ледзь ня вырвала ў яе запальнічку Тамара, бо Клім не курыў і далонь ёй цыгарэтай амаль наскрозь прапаліў, калі дым унюхаў. — Во, — паказала яна сьлед апёку на далоні, але ўбачыўшы, што Тамара Сяргеёўна так зашпільвае сумачку, як зьбіраецца пайсьці, паставіла на стол замест попельніцы вялізную крыштальную цукерніцу. — І няхай забіваюць!..

Яны разам запалілі, і Тамара пачала расказваць пра сябе... Што не такая яна, як усе думаюць, дурніца, хоць не прафесарка, толькі вучэльную гандлёвую скончыла, жыла ў бараку на ўскрайку гораду са старэйшай сястрой, якой баялася, бо тая біла яе з жыцьця непрасьветнага, яны сіротамі расьлі, бацькі не было ніколі, а маці, між іншым, былая балерына, рана памерла, сястра таксама ў балерыны пайшла, артысткам апрапаца трэба, за што? — дык у іх з сястрой, здаралася, на хлеб не ставала, таму яна і паступіла ў гандлёвую вучэльную, каб пасья да яды бліжэй, у магазін, і яе таўклі ўсяляк, каб яна тупела, у бараку, у вучэльні, у магазіне, але яна не здавалася, ненавідзячы хамства, грубасьць, а якраз такі, хамлівы і грубы, яе муж Клім, які купіў гэтую кватэру, як турму...

Калі сястра на пенсію пайшла і замуж, нарэшце, за адстаўнога вайскоўца выйшла, у таго, аказалася, дыхавіца, і ён ня мог у бараку, там паветра сырое і здушанае, жыць, сястра грошай на кватэру папрасіла, хоць на аднапакаёвую, дык Клім ня даў. Няхай бы яны гарам гарэлі, ягонья грошы... Гэта для яго капейкі былі, нейкія дзевяць тысячаў, а ён сказаў: адзін раз дай — усё жыцьцё прасіць будуць. Сястра ж не на Кліма, на Тамару ўскрыўдала, ды так, што адрэзала: я для цябе памерла! — і цяпер праз Кліма ў Тамары зусім анікога няма. Некалькі разоў спрабавала памірыцца з сястрой, ды тая ні чуць, ні бачыць яе ня хоча...

Пакуль Тамара расказвала, госьця прыўзняла, валасы папраўляючы, капялюшык, пад якім яна была гэтакія ж белая, як і сам, калі без валошак, капялюшык — ці як нявеста ў фіце. Даслухаўшы, сказала:

— Калі я пакідала гэты дом, дождж пайшоў. Доўгі, зацяжны, з пухірамі ў лужынах. Мяне бацька некалі вучыў: калі пухіры ў лужынах, дождж надоўга... З той пары я тут і не была ні разу. — І нечакана спытала. — І ваша старэйшая сястра ня памятае бацьку?..

Тамара трэці раз яе не зразумела.

— Не было ў нас бацькі... Ні ў сястры, ні ў мяне...

— Бедная дзяўчынка... — пашкадавала яе, па валасах пагладзіўшы, Тамара Сяргееўна. — Вырываецца адсюль, усё кідайце...

Лёгка сказаць.

— Мы яшчэ сустрэнемся?.. Я вам пазваню, у якой-небудзь кавярні...

— амаль узмалілася Тамара, калі госьця падзякавала і ўстала. Такой роднай яна раптам здалася — да шчымленьня, як маці. — Пакіньце мне, калі ласка, тэлефон.

— Пакінуць можна, — напісала нумар тэлефона на спусьцелым цыгарэтным пачаку Тамара Сяргееўна. — Толькі заўтра не званіце, мне заўтра ў космас.

Тамара, не дурнічка ўсё ж, засьмяялася: “Мяне с сабой вазьміце...” І ўжо ў дзвярах, каб нешта добрае, камплімент нейкі сказаць, так бабулька ёй спадабалася, выдыхнула ў захапленні: “У вас капялюшык такі...” — а Тамара Сяргееўна зьняла капялюшык і ёй на галаву надзела: “Мне ў ім іншым разам шчасьціла...”

З тым і пайшла, белая, як нявеста ў фяце.

Назаўтра Разаліі, Лёлінай з Валодзікам і Клімам дачцы, споўніўся гадок, і ўсе сабраліся сьвяткаваць дзень нараджэньня. “Які ў цябе капялюшык!..” — абедзьве здзівіліся — і Лёля, і Аня, якая чамусьці сказала яшчэ, што ў такім капялюшыку толькі ў фанцікі гуляць.

Селі да стала. Спачатку, пакуль Валодзік штукарывуся, дамагаючыся, каб Разалія сьвечку задзьмула, і ўся імянінніца тортам вымазалася, весела было, а потым, як заўсёды, стала сумна. Елі і пілі.

— Давайце ў фанцікі пагуляем, — прапанавала, на Тамару ў капялюшыку глянуўшы, Лёля, якая гаспадыняй была і старалася не даць гасьцям сумаваць. — Толькі абавязкова любыя заданьні выконваць, іначай гэта не гульня. А хто ня выканае, у таго фанцік забіраем. Таму не абы-што кладзіце, а такія фанцікі, каб шкада было... Во гэта мой, — зьняла Лёля пярсьцёнак з пальца. — З брыльянтам, любімы... — І, не знаходзячы, у што пакласьці пярсьцёнак, папрасіла Тамару: — Дай для фанцікаў капялюшык.

— А давайце пафантазіруем, — устрапянулася Аня, — каму і чаго шкада? Ці каму і каго?..

— Мне нікога, — зьняў персьцень Клім.

Фантазіраваць ня сталі, усе зьнялі па пярсьцёнку. У Валодзіка пярсьцёнак не здымаўся, нібы ўрос у палец, дык Валодзік палез у шуфлядку, дастаў і паклаў на стол пісталет. “Во гэта мой, — сказаў, — любімы”.

— У капялюшык ня ўлезе... — адсунула пісталет па сталю Лёля. — Пакладзі што-небудзь не такое любімае.

Валодзік заўпарціўся: “Улезе!..” І Лёля заўпарцілася: “Не!..” Алізар сказаў Валодзіку: “Ды схавай ты...” — а Клім узяў Валодзікаў пісталет, вынуў з яго абойму, з абоймы вылушчыў патрон. “Апошні, ты ў каго астатнія адстраляў?..”

У капялюшыку з залатымі пярсьцёнкамі патрон таксама глядзеўся залатым.

Валодзік згадзіўся: “Добра, няхай так...”

Клім спытаў:

— Ты хіба адзін патрон, хоць і апошні, пашкадуеш?

— Для цябе, — адказаў Валодзік, — не.

Выйшаў нібыта жарт, Алізар нават разрагатаўся. Валодзік дзьмухнуў у абойму і ўвагнаў яе ў пісталет.

Кінулі на пальцах, каму вадзіць. Палічыліся — выпала Валодзіку. Ён заткнуў пісталет за пояс і адварнуўся.

Лёля ў фанцікі нязвыкла гуляла... Ня гэтак, як у дзяцінстве, калі адна абгортка ад цукеркі, складзеная матыльком ці самалёцікам, узяталася і накрывала другую. Якую накрывала — тая твая.

— Вось гэты фанцік... — заплюшчыўшы вочы, намацала Лёля ў каплюшыку персьцень Кліма, — павінен фанціку во гэтаму... — у другую руку ўзяла яна пярсьцёнак Ані, — што зрабіць?.. — і Валодзік адказаў:

— Дзіця. Даўно ў нас дзяцей ніхто не рабіў нікому.

Тамара сядзела на другім канцы стала насупраць Валодзіка, а калі ён павярнуўся, яна аказалася за ягонай сьпінай — і якраз так, што бачыла: у люстэрку прыадчыненых з гасьцёўні ў прыхожую дзьвярэй Валодзіку ўсё відаць. Хацела пра гэта сказаць, але, падумаўшы, прамаўчала.

— Пайшлі, — падняўся Клім і ўзяў за руку Аню. Алізар ускочыў:

— Ты што?!

Клім, пацепенуўшы плячыма, паваліўся ў крэсла.

— Тады свой персьцень аддавай. Мне майго шкада.

— Прывык!.. — замахнуўся на Кліма Алізар, а Валодзік падаўся да яго і тузануў за крысо пінжака: “Сядзь!..”

Ён гэтак рэзка падаўся, што пісталет з-за пояса выпаў, і Валодзік палез пад стол падымаць...

Аня выхапіла ў Лёлі свой пярсьцёнак:

— Я не гуляю!..

— Ня хочаце, дык, можа, ня трэба?.. — разгублена і трохі напалохана ва ўсіх спытала Лёля, а Валодзік вылез з-пад стала, глянуў на яе і зноў сьпінай павярнуўся: “Давай далей...”

Паважыўшы на далоні персьцень Кліма, Лёля ўзяла яму ў пару — замест пярсьцёнка Ані — патрон.

— А вось гэты фанцік што павінен...

— А гэты павінен забіць, даўно ў нас ніхто не забіваў нікога, — павярнуўся Валодзік, прыставіў Кліму, які сядзеў, разваліўшыся ў крэсьле і паблажліва ўсьміхаючыся, пісталет да грудзей — і стрэліў.

Усім здалася, што жартам стрэліў, гуляючы, бо пісталет без патронаў, а белая кушуля Кліма хутка-хутка расквітнела на грудзях чырвоным макам.

“А-а-а!..” — закрычала Аня, і Лёля закрычала, Алізар разявіўся і кадык няк ня мог пракаўтнуць, а Тамара маўчала, не разяўляючыся, здранцьвеўшы. Не замінаючы натуральнаму ходу падзеяў. Бачачы недзе ў аддаленасьці, як у дзьвярным вочку, Тамару Сяргееўну ў белым каплюшыку з сінімі валожкамі. У якім толькі ў фанцікі гуляць.

— Значыць, — сказаў Валодзік, глядзячы на патрон, які Аня, закрычаўшы, на стол кінула, — не апошні... — І ўклаў пісталет Кліму ў да-

лонь, сьціснуўшы на ім Клімавы пальцы. — Слухайце, як выйшла ўсё... Ён не зьбіраўся, канешне, страляцца. Дастаў патрон з абоймы, во гэты, і думаў, што абойма пустая. Папалохаць нас хацеў, павесяліцца... А то сумна было.

Пісталет у руцэ Кліма не ўтрымаўся, выпаў з рукі на падлогу, Алізар хацеў падняць, Валодзік спыніў яго: “Няхай ляжыць”.

Калі прыехала міліцыя, якую выклікала Лёля, усе так і сказалі, як прыдумаў Валодзік. Ён, відаць было, баяўся, што Тамара скажа інакш, але яна ўслед за астатнімі паўтарыла тое самае.

Кліма паклалі на насілку, накрылі прасьцінай і панесьлі... Калі выносілі ў дзьверы, прасьціна за язычок замка зачэпілася, спаўзла — і ў Кліма, як здалося Тамары, прыадкрылася адно вока. Але позна: ён ня ўбачыў, як Валодзік удзьмухнуў патрон у пустую абойму. Ці неяк падмяніў яе, ён умее штукарыць — і цяпер у Разалі адзін бацька. Ня два.

У Тамары з сястрой не было ніводнага.

Тамара набрала ў Лёлі цыгарэтаў, прыйшла дахаты, згатавала каву... Закурыла... Кубачак з кавай старалася падымаць, як падымала яго Тамара Сяргеёўна, але гэтак плаўна ў яе не выходзіла. Да таго ж рукі пакалочваліся, і кава разьлівалася ў сподачак...

Вольная...

Адну цыгарэту яна спаліла ў адным пакоі, другую ў другім, трэцюю ў трэцім... У чацьвёртым, гэта была спальня, ёй стала кепска — і яна званітавала на сямейны ложак. Ачуняўшы, сьцягнула з ложка посьцілку, бялізну, зьвязала ў клунак і скінула з балкону. Посьцілка дарагая, райскімі птушкамі вышытая, залатымі ніткамі па шоўку — нехта падбярэ...

Заснула на канапе ў сталовай. Прысьніліся памінкі па Тамары Сяргеёўне, якая не вярнулася з космасу, а яны з сястрой і маці ў гэтай кватэры жывуць. На памінках поўна людзей — дактары навук, прафесары... Хтосьці на раялі ў гасьцёўні самотна грае, а ўсе астатнія сабраліся ў сталовай — так прыгожа гавораць... Пра тое, каму і чаго ў расстайны час шкада будзе... Ці каму і каго... Рухавы дзядок, былы гаспадар кватэры, апрануты ў мантыю, як суддзя ў амерыканскім кіно, стаў казаць, што яму ўсяго і ўсіх шкада, але ня варта замінаць рэальнаму руху падзеяў. Раптам ён скінуў мантыю, застаўся ў трыко, пачаў танцаваць пад жалобную музыку, якая чулася з гасьцёўні — і з трыко выпіралі, нечакана для дзядка вялікія яйцы. Тамара спытала ў сястры: “Хто гэта?” — тая ня ведала, а маці паглядзіла іх абедзьвюх па валасах і сказала: “Мой муж...”

“Не, гэта мой муж, ён у балете танцуе!...” — аднекуль зверху падала голас Тамара Сяргеёўна, і з яе голасам вецер наляцеў гэтакі, што зьнёс чацьвёрты паверх з дахам і салярыем, адкрыўшы космас, у якім, як каларовыя фанцікі, плылі бабулі ў капялюшыках: жоўтых, зялёных, чырвоных, блакітных... А Тамара Сяргеёўна ў белым з сінімі валашкамі.

Прачнуўшыся ўраніцы, Тамара кінулася да сваёй схованкі за сервантам, схавала пусты цыгарэтны пачак, набрала запісаны на ім нумар тэлефону... Раз... другі... трэці... чацьвёрты... пяты... — ніхто не адказваў.

Яна паклала трубку — і тэлефон тут жа зазваніў. Тамара сьцялася, чакаючы немаведама чаго...

Званіў адзін з учарашніх міліцыянтаў. Каб яна прыйшла, трэба падпісаць паказаньні. Спытаў, ці ведае яна, што яе муж быў кампаньёнам Валодзіка, з якім яны бензапраўкі скуплялі? І папрасіў па дарозе ўспомніць, ці былі паміж імі якія-небудзь канфлікты?..

Тамара схадзіла ў міліцыю, па дарозе нічога, канешне ж, ня ўспомніўшы, ды ўсё адно Валодзіка арыштавалі. Паказаньні на яго даў Алізар, які ў Кліма з Валодзікам быў трэцім кампаньёнам. І яшчэ адным кампаньёнам, чацьвёртым, быў, як аказалася, Сасо.

А яна сабе надумала: каханьне, рэўнасьць... Дурніца ў каплялошыку.

Як толькі Валодзіка забралі, Алізар, Аня сказала, раптам пачаў усё прадаваць і збірацца некуды ў Сярэдняю Азію, але ўсё прадаць і сабрацца не паспеў... Яго нават скласьці ў труну, каб у Сярэдняю Азію адправіць, не змаглі — так яго ўсяго раскідала.

У той дзень, калі Алізара ўзарвалі ў машыне на ягонай бензапраўцы, да Тамары завіталі госьці. Пахмурныя, у скураных куртках. Сказалі, што Сасо яны Кліму даруюць, бо тут, можа быць, каханьне, рэўнасьць, але даўгі Клімавы дараваць ня могуць. Таму забіраюць кватэру — і даюць Тамары, каб выбралася, тыдзень.

Тое самае госьці казалі Ані з Лёляй. Аня магла вярнуцца да лётчыка, а Лёлі не было да каго вяртацца, таму яна пачала крычаць гасьцям, што знойдзе на іх управу. Тады адзін з гасьцей узяў на рукі Разалію і выламаў ёй пальчык. Разалія, заходзячыся, заплакала, заенчыла, а Лёля сьціхла і пачала збіраць клункі.

Тамары, як і Лёлі, не было да каго вяртацца... Яна зьездзіла да сястры і не знайшла яе ў баракі. Суседзі наперабой расказвалі, як той пашчасьціла, і нешта несусьветнае плялі: нібы сястра выйграла кватэру ў нейкую латарэю. Новага адрасу свайго яна не пакінула, каб ня лезьлі да ўваходзінаў, на якія абяцала запрасіць.

”Казка гэта, — зацягнула Тамару да сябе суседка, якая жыла насупраць. — Жанчына да яе прыходзіла. Белая, як сьмерць. Яна кватэру ёй і адпісала... — Суседка падумала над тым, што сказала, і галавой пакруціла. — Хоць і гэта казка. Накраў недзе грошай вайсковец ейны, хоць і адстаўны...”

Тамара пачала перавозіць рэчы. Брала тыя, якія ў двух барачных катухах мясьціліся. Ложак са спальні тут не было дзе паставіць, яна ўзяла канапу са сталовай.

Аня прапанавала сабрацца разам і на разьвітаньне паплаваць, пазагараць. Быў канец верасьня, месяца ня надта цёплага, але ў салярыі сонца грэла. Паплаваўшы і пазагараўшы, яны пілі разьвітальнае віно, гаварылі, і цяпер ужо, аказалася, Ані няма да каго ісьці: у лётчыка завялася маладзейшая за яе сьцёардэса. А вось Лёлі, наадварот, да каго ісьці — знайшлося. Яе забіраў закройшчык з Дома моды, які ня меў дзяцей і шукаў якраз дзетную жонку. Так што Разалія трэцяга бацьку займела. Калі ўжо каму шанцуе — дык з пялюшак.

На зыходзе тыдня, у апошні, з адпушчаных гасьцямі, дзень, Тамара набрала нумар тэлефону, запісаны на пустым пачаку з-пад цыгарэтаў. Трубку зняла сястра — Тамара адразу пазнала яе па голасе.

Ня раз бачыўшы, як рабіў гэта Клім, каб па тэлефоне не пазнавалі, Тамара насоўкай трубку прыкрыла:

— Тамару Сяргеёўну можна?..

Сястра спытала, нібы ўсё ж пазнавала:

— Выбачайце, а хто вы?..

— Гэта з атэлье... Вы ў нас капялюшык у канцы жніўня заказвалі, дык ён гатовы. Можце забіраць

— У канцы жніўня?.. Калі ў канцы жніўня?..

Было падобна, што сястра ўсё ж нешта заподозрыла і разгаворвае яе, каб пераканацца.

— Трыццаць першага...

Сястра памаўчала.

— Трыццаць першага не магла заказаць.

— Чаму?..

— Трыццаць першага жніўня не бывае. Гэтага ня ведаеш толькі ты, Тамара.

У сястры, хоць яна і балерына, з памяцьцю на лічбы, на даты заўсёды ўсё добра было. Яна, не запісваючы, помніла ня толькі дні нараджэнняў, але і дні сьмерцяў кожнага з радні, суседзяў, знаёмых...

— Да таго ж, — доўжыла старэйшая сястра, якой малодшая сястра баялася, — трыццатага жніўня...

Тамара паклала трубку.

Трыццаць першага жніўня не бывае.

Але хіба такое можна ведаць наперад?.. А Тамара Сяргеёўна ведала... Як?..

Тамара пайшла па напайпустых пакоях — крокі гулка аддаваліся пад стольню, нібы рваліся ўверх...

Вось тут стаяў раяль. Нехта граў — і гукі заляталі ў сталовую, дзе ўсе зьбіраліся, летуценнічалі, фантазіравалі... Гаварылі пра тое, каму і чаго будзе шкада, калі растайны прыйдзе час... Ці каму і каго?..

Тамары было шкада толькі Тамару Сяргеёўну. І яшчэ капялюшыка...

Узяўшы капялюшык, Тамара выйшла на балкон і памахала ў неба... З сінняй вышыні з белымі аблокамі Тамара Сяргеёўна памахала капялюшыкам у адказ. Яна, мусіць, пакуль у космас не паляцела, мела два капялюшыкі.

Красавік 2004, Хельсінкі.